

FINANSTILSYNET
THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Tematilsyn

Revisjon av betalingsforetak som yter pengeoverføringstjenester til utlandet

DATO:
4. juni 2021

Innhold

1	Innledning	3
2	Oppsummering	3
3	Gjennomføring av tilsynet	3
4	Om betalingsforetak	4
4.1	Generelt	4
4.2	Pengeoverføringstjenester til utlandet	4
4.3	Om risiko for hvitvasking og terrorfinansiering	5
5	Funn fra tilsynet	5
5.1	Akseptvurderingen	5
5.2	Revisors plikt til å gjennomføre kundetiltak etter hvitvaskingsloven	6
5.3	Fastsettelse av vesentlighetsgrense	7
5.4	Virksomhetsforståelse	7
5.5	Den revidertes overholdelse av lover og regler	8
5.6	Revisjonsutførelsen	10
5.7	Revisors kommunikasjon	11

1 Innledning

Finanstilsynet fører tilsyn med betalingsforetak som yter pengeoverføringstjenester til utlandet. I 2019 og 2020 fikk flere av disse betalingsforetakene varsel om tilbakekall av konsesjon grunnet manglende etterlevelse av regelverket betalingsforetakene er underlagt.

Formålet med tilsynet er å øke revisorenes oppmerksomhet rettet mot særlovgivningen som gjelder for betalingsforetakene. At revisor påser at virksomhet skjer etter gjeldende regler, er viktig for å ivareta rollen som allmenhetens tillitsperson, jf. revisorloven § 9-1.

2 Oppsummering

Finanstilsynet avdekket brudd på revisorloven for revisjonsutførelsen i alle de kontrollerte oppdragene. Det ble avdekket brudd på flere områder: aksept av oppdrag, planlegging og gjennomføringen av revisjonen. I flere av revisjonsoppdragene foreligger det ikke tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for sentrale regnskapsposter.

I over halvparten av oppdragene avdekket Finanstilsynet vesentlige mangler i dokumentasjonen av hva revisor har vurdert og kontrollert. At revisor etterlever kravet til dokumentasjon er nødvendig for at Finanstilsynet og andre skal kunne kontrollere at revisjonen er gjennomført i samsvar med revisorloven.

Betalingsforetak som yter tjenesten pengeoverføring har en betydelig risiko for å bli utnyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. Det er derfor særlig viktig at revisor forsikrer seg om at plikter etter hvitvaskingsloven er oppfylt før aksept eller fortsettelse av revisjonsoppdraget. Tilsynet avdekket flere tilfeller av at revisor ikke hadde gjennomført en forsvarlig risikoklassifisering av oppdraget, og at nødvendige kundetiltak var mangelfullt gjennomført.

Både revisorloven og annen lovgivning stiller krav om at revisor kommuniserer feil og mangler i den revidertes virksomhet. Gjennom oppfyllelse av disse pliktene vil revisor kunne bidra til at virksomheten drives innenfor de reglene som gjelder.

Finanstilsynet mener at bruddene i flere av tilfellene skyldes at revisor ikke har hatt kunnskap om, eller satt seg tilstrekkelig inn i, den lovgivning som gjelder for betalingsforetak og den konkrete virksomheten. De forhold som belyses i tematisynet er relevante også for andre foretak underlagt særskilt lovgivning.

3 Gjennomføring av tilsynet

Seks revisjonsselskap var valgt revisor for betalingsforetak som yter pengeoverføringstjenester til utlandet ved oppstartstidspunktet for tematisynet. Alle revisjonsselskapene inngikk i tematisynet. De kontrollerte selskapene er mindre eller mellomstore revisjonsselskap.

Tematisynet omfattet revisjonen av regnskapsåret 2019 for til sammen ti betalingsforetak. Tilsynet dekket kun revisjonsutførelsen og ikke revisjonsselskapenes retningslinjer og rutiner

eller intern kvalitetskontroll. Omsetningen i de aktuelle betalingsforetakene varierte fra omtrent 100 000 kroner til 20 millioner kroner (i snitt omtrent 4,5 millioner kroner), og transaksjonsvolum i virksomhetene varierte fra 11 millioner til 600 millioner kroner.

Revisors kunnskap om særlovgivningen, og om revisor hadde tatt hensyn til denne i planleggingen og gjennomføringen av revisjonen, var sentralt i kontrollen. I tillegg ble deler av revisjonen av årsregnskapet for hvert av betalingsforetakene kontrollert. Etter en foreløpig gjennomgang av mottatt materiale legger Finanstilsynet opp til en særskilt tilbakemelding til alle de kontrollerte revisjonsselskapene.

Revisjonen av betalingsforetakene ble vurdert mot kravene i tidligere revisorlov. Ny revisorlov trådte i kraft 1. januar 2021. Vurderingen av revisjonsutførelsen er den samme etter ny revisorlov. Finanstilsynet har derfor valgt å vise til ny lov i omtalen av revisjonsutførelsen.

4 Om betalingsforetak

4.1 Generelt

Betalings tjenester er definert i finansavtaleloven § 11 og kan bare utføres av foretak som har tillatelse til å drive denne type virksomhet jf. finansforetaksloven § 2-3. Betalingstjenesten "*pengeoverføringer*" kan blant annet ytes av foretak med konsesjon som betalingsforetak jf. finansforetaksloven § 2-10 første ledd og betalingsforetak med begrenset tillatelse jf. finansforetaksloven § 2-10 fjerde ledd. Betalingsforetak er underlagt flere av kravene i finansforetaksloven med tilhørende forskrifter i tillegg til at betalingsforetak er rapporteringspliktige etter hvitvaskingslov med forskrift.

Kravene som stilles til betalingsforetak er blant annet krav til kapital og sikring av kundenes midler, i tillegg til rutiner for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, herunder internkontroll. Betalingsforetak som ikke har begrenset konsesjon er i tillegg underlagt risikostyringsforskriften. Revisors plikt til å rapportere til Finanstilsynet om blant annet forhold som kan medføre tilbakekall av konsesjon eller at regnskapene ikke godkjennes eller at det tas forbehold, gjelder også ved revisjon av betalingsforetak, jf. finanstilsynsloven § 3a. Det vises til at brudd på kapitalkrav og grov eller vedvarende overtredelse av andre plikter som følger av lov eller konsesjonsvilkår, kan medføre at konsesjonen kalles tilbake, jf. finansforetaksloven § 3-7.

4.2 Pengeoverføringstjenester til utlandet

Ved inngangen til 2020 var det 12 norske betalingsforetak som tilbød tjenesten pengeoverføring til utlandet. Totalt overførte disse betalingsforetakene 1 milliard kroner til utlandet i løpet av 2019. I 2020 ble det overført 800 millioner kroner.

Slike betalingsforetak er ofte knyttet til ett eller flere foretak i utlandet som yter samme type tjeneste, såkalte "Money or Value transfer services" (MVTS). Disse MVTS-foretakene forestår oppgjøret i etterkant mellom det norske betalingsforetaket og tredjepart som sørger for den endelige utbetaling av midlene til mottaker. Selve utbetalingen til mottaker i utlandet skjer ofte kort tid etter innbetaling i Norge. Dette er en metode som ofte brukes for å overføre penger til mottakere i land som ikke har et normalt fungerende bankvesen, eller hvor det av

andre grunner er vanskelig å overføre valuta inn i landet. Brukerne er i stor grad personer som har flyttet fra sitt opprinnelige hjemland, og som sender penger tilbake til sin familie for deres livsopphold. Systemet omtales ofte som hawala, hundi og fei-chen.

Tidligere var det vanlig at betalingsforetak overførte penger til den utenlandske motpart (MVTs) i samletransaksjoner ("bulktransaksjoner"). Flere beløp ble da overført samlet via en norsk bankforbindelse til MVTs-foretaket. MVTs deler opp beløpet og videresender disse til tredjepart som utbetaler til sluttmottaker. Flere banker har nå begrenset betalingsforetakenes mulighet til å overføre penger i bulktransaksjoner. Dette har medført at betalingsforetak i stedet frakter store kontantbeløp ut av Norge på rutefly for å gjøre opp i forhold til MVTs. Transport av kontanter gir manglende sporbarhet og innebærer en økt risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Utførsel av større kontantbeløp forutsetter deklarerings, jf. tollforskriften § 3-1-16.

4.3 Om risiko for hvitvasking og terrorfinansiering

"Nasjonal risikovurdering om hvitvasking og terrorfinansiering i Norge" fra 2020¹ viderefører at betalingsforetak utgjør en betydelig risiko for å bli utnyttet til hvitvasking, og risikoen for at tjenesten kan bli brukt til terrorfinansiering er også denne gang beskrevet som høy.

I Finanstilsynets "Risikovurdering - hvitvasking og terrorfinansiering" fra juli 2019² er betalingsforetak klassifisert med høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Av punkt 3.2 vurderes risikoen for betalingsforetak som driver med pengeoverføringer til utlandet som følgende: *"Pengeoverføringer må antas å representere den største risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, slik foretakene drives i dag. Når pengeoverføringen tilbys over landegrensene, eller til konfliktområder, øker risikoen."*

FATF³ legger til grunn at det er svært høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet denne type pengeoverføringsvirksomhet.

5 Funn fra tilsynet

5.1 Akseptvurderingen

Det følger av revisorloven § 9-3 at oppdragsansvarlig revisor skal ha tilstrekkelig kompetanse til å utføre sine oppgaver på en forsvarlig måte, herunder kompetanse om gjeldende lovkrav for virksomheten som revideres. Forståelse av bransjen den reviderte driver i er derfor sentralt. Revisorloven utfylles blant annet av ISA 220 punkt 12. For å oppfylle kravet i standarden forutsetter det at revisjonsselskapet har etablert forsvarlige rutiner i samsvar med ISQC 1 punkt 26-28. Uansett vil oppdragsansvarlig revisor måtte handle på en måte som ivaretar de hensyn og plikter som skal være sikret gjennom retningslinjer og rutiner.

¹ <https://www.okokrim.no/getfile.php/4789336.2528.ttkblstswwbqmn/2020-12-11+NRA+2020.pdf>

² <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/07ce44e811ac4f6ba0f75812b849cc50/risikovurdering---hvitvasking-og-terrorfinansiering---juli-2019.pdf>

³ Financial Action Task Force (FATF) er en mellomstatlig samarbeidsgruppe for tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. <https://www.fatf-gafi.org/documents/documents/role-hawalas-in-ml-tf.html>

At oppdragsansvarlige revisorer og revisjonsselskap etterlever revisorlovens bestemmelser om aksept- og fortsettelsesvurdering av oppdrag, er sentralt for å sikre at de reviderte foretakene etterlever relevante regler for virksomheten. At revisorene ivaretar disse pliktene er en forutsetning for allmennhetens tillit til at revisorer bidrar til ryddighet og regelverksetterlevelse i norsk næringsliv. Revisors vurderinger må dokumenteres på en måte som gjør det mulig å forstå hva revisor har bygd konklusjonene på. For oppdrag som gjelder foretak underlagt særlovgivning, mener Finanstilsynet at revisor må dokumentere egen kompetanse på området særskilt.

Finanstilsynet vurderte akseptvurderinger foretatt de siste to årene. Finanstilsynet fant flere svakheter. Dette gjaldt hovedsakelig manglende vurdering av grunnlaget for tidligere revisors fratredelse, herunder oppfølging av forhold i tidligere revisors nummererte brev. I tillegg gjaldt det manglende vurdering av oppdragsansvarlig revisors egen kunnskap og kompetanse om foretakets bransje. I flere tilfeller var revisor kjent med lovbrudd, uten at det ble stilt krav til betalingsforetaket om å rette på forholdet før revisor aksepterte revisjonsoppdraget. Ved å sette frist for retting ville revisor lagt til rette for å kunne trekke seg om ikke retting ble gjennomført, jf. revisorloven § 9-6.

I Foretaksregisteret er det for de 12 betalingsforetakene som driver pengeoverføring til utlandet, i løpet av de siste tre årene registrert til sammen 25 kunngjøringer som gjelder revisor. Åtte av disse er meldinger om at revisor selv har valgt å fratre. Finanstilsynets gjennomgang av oppdrag viser imidlertid at revisor har vurdert fratredelse i flere saker, siden flere av betalingsforetakene ble bedt om å finne ny revisor uten at fratreden ble meldt til Foretaksregisteret. Det høye antallet reelle fratredelser av revisor i betalingsforetakene underbygger Finanstilsynets funn av at pliktene knyttet til aksept av revisjonsoppdrag ikke er oppfylt.

5.2 Revisors plikt til å gjennomføre kundetiltak etter hvitvaskingsloven

Hvitvaskingsloven § 9 krever at revisor gjennomfører kundetiltak på grunnlag av en vurdering av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Det følger av hvitvaskingsloven § 10 at kundetiltak skal gjennomføres ved etablering av kundeforholdet. Revisor skal blant annet innhente og få bekreftet informasjon om personer som handler på vegne av kunden. Reelle rettighetshavere skal identifiseres i henhold til § 14, og det skal avgjøres om kundeforholdet har tilknytning til politisk eksponert person i henhold til § 13 fjerde ledd. Dersom det er høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, skal det utføres forsterkede kundetiltak, jf. § 17.

Finanstilsynet vurderte revisors kundetiltak i alle oppdrag. Tilsynet viste at:

- Kun ett av ti revisjonsoppdrag ble klassifisert med "høy risiko" for hvitvasking eller terrorfinansiering. Dette til tross for at de fleste foretakene overførte midler til høyrisikoland og benyttet fysisk pengetransport på rutefly til å frakte kontanter ut av landet, jf. beskrivelsen over. Det ble ikke utført forsterkede kundetiltak for noen av kundeforholdene.
- I halvparten av oppdragene som ble gjennomgått, hadde ikke revisor vurdert risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering i forbindelse med etablering av kundeforholdet

(kundeklassifisering). I enkelte tilfeller der revisor hadde vurdert risikoen, ble risikoen vurdert til å være "lav".

- Revisor hadde ikke i noen av de gjennomgåtte revisjonsoppdragene vurdert eller utført handlinger for å undersøke om det kunne foreligge andre reelle rettighetshavere enn de som direkte fremgår av eierskapsstrukturen.
- For mer enn halvparten av oppdragene som ble gjennomgått, hadde revisor ingen vurdering av om foretaket var tilknyttet politisk eksponerte personer.

Finanstilsynet mener det foreligger svakheter i revisors etterlevelse av hvitvaskingsregelverket for alle de kontrollerte oppdragene. Svakheterne knytter seg spesielt til vurderingen av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering og den tilhørende risikoklassifiseringen av kunden som er betalingsforetak. I den grad det var dokumentert vurderinger av risiko bestod disse hovedsakelig av at revisor ikke hadde indikasjoner på hvitvasking, og at siden foretakene selv hadde hvitvaskingsrutiner var det begrenset risiko. Nasjonal Risikovurdering eller Finanstilsynets risikovurdering var ikke kommentert i noen av oppdragene. Det fremstår for Finanstilsynet som at revisor ikke i noen oppdrag reelt sett var innforstått med hvitvasking- og terrorfinansieringsrisikoen i denne type betalingsforetak. Finanstilsynet mener dette er en alvorlig svakhet i revisors vurderinger.

5.3 Fastsettelse av vesentlighetsgrense

God revisjonsskikk krever at revisor fastsetter vesentlighetsgrenser for revisjonsoppdraget, jf. revisorloven § 9-4 tredje ledd og ISA 320. Vesentlighetsgrensen skal fastsettes særskilt for hvert enkelt oppdrag. I vurderingen skal det legges vekt på hva regnskapsbrukerne antas å anse som vesentlig, jf. ISA 320 punkt 4.

I åtte av de ti kontrollerte revisjonsoppdragene benyttet revisor en vesentlighetsgrense på 100 000 kroner. Begrunnelsen var jevnt over at 100 000 kroner var revisjonsselskapets minimumsvesentlighetsgrense. Omsetningen i disse betalingsforetakene var mellom 100 000 kroner og 20 millioner kroner. Vesentlighetsgrensen varierte dermed mellom 0,5 % og 100 % av foretakenes salgsinntekter.

Finanstilsynets mener at en slik begrunnelse innebærer at revisor ikke har vurdert og fastsatt vesentlighetsgrenser for revisjonen i samsvar med det som følger av god revisjonsskikk. Revisor kan ikke benytte en vesentlighetsgrense som innebærer at regnskapsposter som er sentrale for forståelsen av regnskapet og dermed vesentlige, ikke blir dekket av revisjonen.

5.4 Virksomhetsforståelse

En forsvarlig revisjon i samsvar med kravene i revisorloven innebærer blant annet at revisor må ha opparbeidet seg en forståelse av virksomheten, den interne kontrollen og andre forhold som kan være av betydning for revisjonen, jf. revisorloven § 9-4 tredje ledd og blant annet ISA 315.

I vurderingen av om revisor har opparbeidet seg nødvendig virksomhetsforståelse, har Finanstilsynet bygget på det som er dokumentert av planlegging og videre revisjonshandlinger. Finanstilsynets gjennomgang viser svakheter i revisors virksomhetsforståelse blant annet knyttet til:

- manglende forståelse av hva som er grunnlaget for inntektsføring.
- manglende forståelse og kartlegging av rutiner for kontanthåndtering inkludert rutiner for dagsoppgjør. For betalingsforetakene som fraktet kontanter fysisk ut av landet ble rutinen i flere tilfeller ikke beskrevet nærmere. Det ble heller ikke vurdert om foretakene har interne kontroller tilknyttet dette.
- manglende vurdering av innholdet i avtale med MVTIS-foretaket i utlandet.
- mangelfull vurdering av IT-systemer som er relevant for finansiell rapportering.
- manglende vugge-til-grav-test eller andre handlinger for å bekrefte revisors forståelse av virksomhetens prosesser og rutiner.
- mangelfull vurdering av betalingsforetakenes oppfølging av egne agenter for de betalingsforetakene som hadde dette. I ett tilfelle fremkom det ikke av revisjonsdokumentasjonen at revisor var klar over at betalingsforetaket benyttet agenter.

Revisjonsdokumentasjonen gir ikke i noen av de kontrollerte oppdragene grunnlag for å kunne fastslå at revisor har hatt nødvendig virksomhetsforståelse i samsvar med revisorloven. Finanstilsynet mener dette er svært alvorlig.

5.5 Den revidertes overholdelse av lover og regler

Revisorloven § 9-4 tredje ledd, bokstav a) pålegger revisor blant annet å opparbeide seg en forståelse av lovkrav som virksomheten er underlagt jf. ISA 250 punkt 13. Revisor skal utføre revisjonshandlinger for å identifisere brudd på lover og forskrifter som kan være av vesentlig betydning for årsregnskapet, jf. ISA 250 punkt 15. Det innebærer blant annet at revisor skal spørre ledelsen om hvorvidt de overholder regelverk og innhente korrespondanse med regulatoriske myndigheter. I tillegg til forståelse av det generelle regelverket betalingsforetak er underlagt, jf. punkt 4.1, må revisor opparbeide seg en forståelse av de konsesjonskrav som er fastsatt i foretakenes tildelingsbrev. Brudd på lover og forskrifter kan føre til gebyrer, søksmål eller ha andre følger for enheten som kan ha vesentlig betydning for regnskapet. Revisor må være særlig oppmerksom på manglende etterlevelse av konsesjonskravene, fordi disse kan være av avgjørende betydning for vurdering av fortsatt drift.

Tilsynet viste blant annet at revisor i flere av de kontrollerte oppdragene ikke hadde

- vurdert om foretaket har gyldig konsesjon
- sendt nummerert brev der foretak underlagt forskrift om risikostyring og internkontroll ikke etterspurte revisorattestasjon i samsvar med forskriften
- innhentet eller etterspurt korrespondanse med offentlige myndigheter, herunder korrespondanse med Finanstilsynet
- vurdert om foretaket hadde rutiner for rapportering til valutaregisteret eller om slik rapportering hadde skjedd, jf. valutaregisterloven
- vurdert forhold knyttet til oppfyllelse av virksomhetsreglene knyttet til blant annet kapitalkrav, sikring av midler og etterlevelse av hvitvaskingsloven

I de fleste tilfellene hadde revisor listet opp aktuelle lover for virksomheten i revisjonsdokumentasjonen. Finanstilsynet mener det i tillegg må dokumenteres en vurdering av bestemmelser som vil kunne være av særlig betydning for regnskapet, herunder fortsatt drift-forutsetningen. Revisor må forsikre seg om at foretaket fortsatt har nødvendig konsesjon,

om det foreligger særlige vilkår i konsesjonen av betydning for revisjonen samt innhente korrespondanse med Finanstilsynet og eventuelt andre relevante myndigheter.

Nærmere om kapitalkrav:

Med mindre annet fremkommer av betalingsforetakets konsesjon, følger kapitalkrav for betalingsforetak av finansforetaksloven § 3-4 (startkapital) og § 14-17 jf. finansforetaksforskriften § 14-2 (ansvarlig kapital). Kravet til ansvarlig kapital fremkommer av ulike beregningsmodeller, men kan aldri være under 20 000 euro. Betalingsforetakene skal ha rutiner for å forsikre seg om at kapitalkravet er oppfylt *til enhver tid*.

I åtte av de ti kontrollerte oppdragene hadde revisor ikke vurdert om foretaket overholdt kapitalkravene. Ingen av revisorene hadde innhentet foretakenes rapportering til Finanstilsynet om oppfyllelsen av kapitalkrav. For syv av oppdragene forelå det ikke dokumentasjon som gir Finanstilsynet grunnlag for å konkludere med at revisor har vært klar over at foretakene var underlagt krav om kapital, eller at det er gjort noen revisjonshandlinger rettet mot oppfyllelsen av kravet. Finanstilsynet mener revisorene som et minimum skulle innhentet de halvårslige rapporteringene til Finanstilsynet (KRT-1097) og vurdert om forståelsen av virksomheten opparbeidet i revisjonen underbygget det som er rapportert. For foretak med risiko for å komme i brudd med kapitalkravene, må revisor vurdere om foretakene har iverksatt eller vil iverksette tilstrekkelige tiltak for å unngå dette. Brudd på kapitalkravene vil normalt føre til at foretakets konsesjon kalles tilbake. Derfor vil også en slik vurdering inngå i vurderingen av fortsatt drift.

Nærmere om sikring av midler:

En sentral del av virksomheten i betalingsforetak er behandlingen av midler som skal overføres til andre. Midler som mottas og som skal overføres, er klientmidler frem til de blir utbetalt til endelig mottaker. Krav til sikring av midlene følger av finansforetaksloven § 13-18 og finansforetaksforskriften § 13-3.

Krav til avstemming av klientmidler er omtalt i Finanstilsynets rundskriv 7/2013. Det er et krav at klientmidler skal være sikret senest ved slutten av virkedagen dagen etter at midlene ble mottatt av betalingsforetaket, dersom disse ikke er utbetalt til endelig mottaker. Betalingsforetakene må derfor ha system for å holde oversikt over transaksjoner der mottaker har mottatt midlene og hvilke transaksjoner som ikke er gjennomført.

Revisor må vurdere om klientmiddelbehandlingen er forsvarlig, herunder at midlene er plassert på egen klientkonto, og at det er forsvarlige rutiner for å avstemme klientmidler og klientansvar. Det var kun et fåtall revisorer som hadde utført slike revisjonshandlinger. I ett av revisjonsoppdragene fremkom det ikke av revisjonsdokumentasjonen at revisor var klar over at foretaket håndterer klientmidler.

Foretaket må ha oversikt over klientansvar og klientmidler for å kunne presentere eiendeler og gjeld korrekt i regnskapet. Midler som foretaket oppbevarer for andre, skal etter god regnskapsskikk ikke presenteres (brutto) i årsregnskapet. Revisor må vurdere om klientmidler og -ansvar er sentral informasjon for å forstå virksomheten og om dette dermed skal vises i egen note til årsregnskapet. Dette gjelder selv om det ikke er særskilte opplysningskrav om klientmidler for betalingsforetak.

Særlig om betalingsforetakenes etterlevelse av hvitvaskingsregelverket

Som nevnt i punkt 4.1 er betalingsforetak underlagt hvitvaskingsloven. Revisors plikt til å vurdere den revidertes overholdelse av lover og regler omfatter derfor også betalingsforetakets overholdelse av hvitvaskingsloven. Manglende etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen kan føre til ulike sanksjoner, herunder overtredelsesgebyr og tilbakekall av konsesjon. Hvilke handlinger revisor som minimum må utføre når den reviderte er rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven, er opplistet i Finanstilsynets rundskriv 14/2019 punkt 9. Revisor må blant annet kontrollere at foretaket har en risikovurdering tilpasset virksomheten og har skriftlige rutiner for relevante punkter tidligere beskrevet i samme rundskriv.

Revisjon av foretak med økt risiko for hvitvasking og terrorfinansiering tilsier økt oppmerksomhet fra revisors side. Som oppfølging av revisors forespørsel til ledelsen om de overholder kravene etter hvitvaskingslovgivningen, mener Finanstilsynet at revisor bør vurdere betalingsforetakenes internkontroll for etterlevelse - både for å vurdere om denne er tilstrekkelig og for å vurdere foretakenes oppfølging av eventuelle svakheter som er avdekket.

Tilsynet avdekket at revisor ikke hadde gjennomført minimumspliktene som er angitt i Finanstilsynets rundskriv i noen av de kontrollerte oppdragene. Selv om revisor hadde innhentet foretakets hvitvaskingsrutiner, forelå det ingen informasjon om at rutinene var lest og vurdert, eller eventuelt hvilke kontroller revisor hadde utført.

5.6 Revisjonsutførelsen

Revisjon av salgsinntekter

Betalingsforetakenes inntekter er normalt basert på en fast prosentsats av transaksjonene, og fastsettes i avtale med MVTS i utlandet. Foretakene benytter ofte IT-systemet til MVTS for registrering av kundeforhold og transaksjoner. I disse tilfellene vil ofte rapportene fra det systemet være grunnlaget for betalingsforetakenes inntektsføring.

Ved flere tilfeller baserte revisor inntektsrevisjonen på rapporter fra dette systemet. Tilsynet viste at kun et fåtall av revisorene vurderte risikoen for, eller innhentet revisjonsbevis for fullstendighet og pålitelighet av dataene i disse rapportene. I kun ett tilfelle hadde revisor vurdert behovet for testing av IT-systemet.

I flertallet av revisjonsoppdragene hadde revisor identifisert inntektene til å være særskilt risiko, ut fra risikoen for misligheter. Nærmere beskrivelse av hva risikoen for misligheter var knyttet til forelå ikke. Det var heller ikke mulig for Finanstilsynet å se om revisor mente at foretakene hadde interne kontroller for å håndtere risikoen, eller hvilke konkrete revisjonshandlinger revisor måtte ha gjort for å håndtere risikoen. Finanstilsynet mener at de særskilte risikoene i liten grad ble konkretisert og fulgt opp i samsvar med kravene i ISA 315 og 330.

I over halvparten av revisjonsoppdragene foreligger det ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til salgsinntekter. Dette skyldes både svakhetene i virksomhetsforståelsen, jf. punkt 5.4, og at de videre revisjonshandlingene ikke er tilstrekkelige og hensiktsmessige.

Revisjon av balanseposter

Ofte vil bankinnskudd, inkludert kontanter, og gjeld til MVTS i utlandet utgjøre vesentlige poster i betalingsforetakenes balanse.

Revisor hadde ikke innhentet bekreftelse direkte fra bank på innstående beløp i noen av de kontrollerte oppdragene. Revisjonen av bankinnskudd ble kun basert på årsoppgaver eller utskrift fra bank mottatt via foretaket. Virksomhetens art og risiko tilsier at det skulle vært innhentet sterkere revisjonsbevis knyttet til denne regnskapsposten.

I flere oppdrag, der kontantbeholdningen var vesentlig, hadde revisor basert revisjonen på en bekreftelse fra ledelsen eller skjema for telling av kasse. Det var ikke utført vurderinger av pålitelighet eller foretatt revisjonshandlinger for å verifisere bekreftelsen. Det forelå derfor ikke tilstrekkelig revisjonsbevis.

For revisjon av gjeld til MVTS i utlandet er det grunnleggende at revisor forstår prosessen for registrering av beløp og hvordan disse overføres til MVTS. I den grad det benyttes fysisk pengetransport, må revisor forsikre seg om at beløpene er deklarerert. Dersom revisjonen av gjeld baseres på rapport fra systemet, må revisor innhente revisjonsbevis for fullstendighet og pålitelighet av rapporten mottatt fra MVTS. I enkelte av revisjonsoppdragene forelå det ingen beskrivelse av hvordan betalingsforetakene sørger for overføring av midler til MVTS, jf. punkt 5.4. I mer enn halvparten av revisjonsoppdragene mener Finanstilsynet at det ikke var innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for revisjon av gjeld til MVTS.

5.7 Revisors kommunikasjon

Kommunikasjon med styret

Det følger av revisorloven § 9-5 at revisor skal kommunisere skriftlig til styret om forhold som styret bør gjøres kjent med, herunder vesentlige mangler i intern kontroll, brudd på bokføringsregler og andre lovkrav og avdekkede misligheter. ISA 260 og ISA 265 stiller også krav til revisors kommunikasjon. ISA 265 stiller blant annet krav om at revisor på bakgrunn av det utførte revisjonsarbeidet skal fastslå om det foreligger mangler i foretakets interne kontroll. Vesentlige mangler skal kommuniseres til styret.

I flere av revisjonsoppdragene som ble gjennomgått, avdekket revisor avvik. Finanstilsynet mener at mange av avvikene var vesentlige, og at revisor i for liten grad vurderte om avviket skyldtes svakheter i foretakenes interne kontroll. Finanstilsynet mener at det var flere tilfeller der revisor skulle kommunisert skriftlig til styret, uten at dette ble gjort. Konsekvensen av at revisor ikke sender nummerert brev, er at revisor ikke har bevis for at han har påpekt svakheten og at virksomheten kan fortsette uten at forholdet rettes.

Revisors rapportering til Finanstilsynet

Revisor plikter straks å rapportere til Finanstilsynet i samsvar med finanstillensloven § 3a dersom revisor blir kjent med:

- brudd på lover eller regler som kan medføre tilbakekall av konsesjon,
- forhold som kan skade driften, eksempelvis svakheter i intern kontroll eller
- andre forhold som kan medføre at regnskapene ikke godkjennes eller at det tas forbehold

Revisor plikter også å sende begrunnelse til Finanstilsynet der revisor fratrer som revisor.

I flere av revisjonsoppdragene avdekket revisor forhold som etter Finanstilsynets vurdering skulle vært rapportert uten at dette ble gjort. Dette gjaldt blant annet brudd på kapitalkrav hos betalingsforetakene. Finanstilsynets tilsyn er risikobasert. Rapporter fra revisorene til tilsynsenhetene om alvorlige forhold er viktige signaler i Finanstilsynets vurdering av om det bør gjennomføres stedlig tilsyn eller annen tilsynsmessig oppfølging.

